

Aki színes kockákról álmotott – Vasarely újrendezett kiállítása Óbudán

2017. szeptember 17. vasárnap 19:14

Az óbudai Zichy-kastély szépen felújított épületében júniusban megnyitották az újrendezett Vasarely Múzeumot. Több mint százötven műtárgyat és számos dokumentumot nézhetünk meg itt a hatalmas gyűjteményből, amelyet a mester 1982-ben adományozott Magyarországnak.

Amikor 1969-ben beléptem a Műcsarnokba, azonnal érzékelhető volt, hogy rendkívüli élményben lesz részem. Victor Vasarely gyűjteményes kiállítását rendezték meg akkor Budapesten. Már az első teremben elképesztő sűrűségben sorakoztak a falakon a különböző méretű rajzok, festmények, fém- és üveglasztikák, a mennyezetre pedig több monumentális méretű színes gobelint függesztettek fel a kiállítás rendezői. Több mint hétszáz művét hozták el akkor Magyarországra, a városligeti múzeumba. A Párizsban élő művész szinte berobbant a magyar kulturális élet állóvizébe. Fiatal srác voltam, a kisképző elsőéves diákja. Vasarely neve fogalom volt. Emlékszem, geometrikus mintái, szín- és fénykutatásai, térkompozíciói, perspektívanulmányai és alkotásai óriási erővel hatottak ránk. Rettenetesen modern volt akkoriban, mindannyian valami ehhez hasonlót akartunk csinálni a grafikai tervezés során. A korabeli újságok szerint közel százezren nézték meg a Műcsarnok grandiózus tárlatát. „Ami pedig a közönséget illeti: a látogatók zöme örömmel és büszkeséggel távozott a műcsarnoki kiállításról. Az öröm oka a kapott esztétikai élmény volt, – a büszkeség pedig az, hogy – a művészettörténetben első ízben – egy magyar alkotó döntő beleszólást kapott az egyetemes művészet alakulásába...” (*Vigilia, Budapest, 1969/12.*)

Mostanság azért is érdemes újra beszélni Vasarelyről, mert az óbudai Zichy-kastély szépen felújított épületében júniusban megnyitották az újrendezett Vasarely Múzeumot. A fehérre meszelt épület kiállítóterei, boltíves termei igazán hangulatos környezetet nyújtanak a nemzetközi hírű magyar mester alkotásainak. Több mint százötven műtárgyat és számos dokumentumot nézhetünk meg itt a hatalmas gyűjteményből, amelyet a mester 1982-ben adományozott Magyarországnak. A múzeum, amely a művész egész életpályáját átfogva több mint négyszáz egyedi és sokszorosított alkotást mutat be, 1987-ben nyílt meg a Szentlélek téren.

Vásárhelyi Győző, azaz – ahogyan a világ minden táján ismerik – Vasarely az op-art és az úgynevezett kinetikus művészet magalapítója, a geometrikus absztrakt jelentős alakja. 1906-ban született Pécsen. Művészeti tanulmányait 1922-ben kezdte Podolini-Volkman Artúr Szabad Képzőművészeti Rajz- és Festőiskolájában, Újpesten. Esti aktrajzolásra járt, és emellett megtanulta a festék-előállítás, a vászonalapozást, a keretkészítést is.

1929 és 1930 között a budapesti Bauhaus-iskolaként számon tartott

Műhelybe járt, amelyet 1928-ban alapítottak festők és neves építészek. A budapesti Nagymező utca 3. szám alatt lévő tetőtéri műteremlakásába beköltöző Bortnyik Sándor Műhelyében reklámgrafikát, tipográfiát, modern dizájnt, film- és színpadművészetet tanult mesterétől.

Az óbudai kiállításon korai reklámgrafikai közül több kisebb rajza is látható, amelyek kórházaknak és orvosoknak szóló ötletes nyomtatványok voltak. Az 1937 körül készített ceruzavázlatok jól mutatják Vasarely fejlődési állomásait. 1977-es visszaemlékezésében így írt Bortnyik Sándorról és műhelyéről: „...a mester szabad kezet adott: díszletkészítés, illusztráció, fotómontázs, tervezés vagy hirdetések készítése... Én a gyógyszerészeti mellékletek és plakátok mellett döntöttem. (...) Ennek köszönhetem, hogy később, Párizsban rendelkeztem azzal a grafikai tudással, amely szükséges volt az alkalmazott művészet egy fontos területén az érvényesüléshez, és amely megbízható jövedelemmel látott el. Ez utóbbi révén rajzoló remek csapatát képezhettem ki, akik rengeteg időt spóroltak meg nekem, aminek köszönhetően folyamatosan dolgozhattam a már említett Grafikai tanulmányokkal kapcsolatos kutatásaimon.” Vasarely egy egész stábot foglalkoztatott munkáinak kivitelezésére, hiszen a megannyi tárgyat, falikárpitot, op-artos képet és fémből készült kompozíciót egymaga nem tudta volna létrehozni.

Az újrendezett tárlat nagy értéke, hogy az első vázlatokat is bemutatja, így az egyes alkotások születésének körülményeire is lehet némi rálátásunk. Ilyen a *Tükröképek* sorozat is, vagy a *Titkok* című rajzos kísérletek.

Vasarely egyik legtöbbet reprodukált op-artos műve a *Zebrák*, amelyet sokféle változatban elkészített. Ennek 1939-ből származó első vázlatát is megnézhetjük a kiállításon. Színes és fehér krétával készült, papírra. Ahogyan egyre beljebb haladunk a kiállított tárgyak között, láthatunk jó néhány absztrakt olajfestményt is az 1950-es évekből. Vasarely 1930-ban emigrált Franciaországba, és egészen haláláig ott élt. Hazájával azonban mindvégig tartotta a kapcsolatot. 1969-től több száz művét ajándékozta Magyarországnak, nyomtatásokat és eredeti alkotásokat egyaránt.

A magyar mester absztrakt festményeit a középkori Gordes település kőházainak geometrikus szerkezete inspirálta. Ez volt az úgynevezett Kristálykorszaka. Denfert-korszakának műveit a párizsi metróvonalak csomópontjánál, a Denfert-Rochereau állomás átjáróiban levő falak csempeburkolatának finom hajszálrepedései ihlették. A színek és a fények optikai hatásaival kapcsolatos megfigyelései révén a képi mozgás illúziójának mibenlétével kezdett foglalkozni. Állítása szerint Belle Isle-i nyaralását követően figyelt fel a fénytörés és a tükrözés képépítő jelentőségére, a kép vibráló mozgására. Wilhelm Ostwald optikai fejtegetéseit is felhasználta, amikor a transzparens üvegrétegek és a vízréteg prizmaszerű viselkedését vizsgálta, amitől az áthatoló fény többszörösére erősödve megvilágította az alsó képsíkra festett alakzatokat. Képeit mégsem tudományos elmélkedéseivel indokolta, hanem mindenki számára hozzáférhető optikai jelenségekkel. Felfedezéseit és a szemlélő interaktív bevonását az optikai kísérletezéseibe saját találmányának tekintette.

A kiállított képek közül az egyik legérdekesebb *Az ember* című alkotása, 1943-ból. Vasarely ezen Le Corbusier arányfigurájához, a modulatorhoz hasonlóan ábrázolja az embert, különböző mozgásformák végzése közben. A kép kartonra készült, gouache festékkel. A részleteket megfigyelve az a benyomásunk, mintha a figurát nem is kézzel festették volna, hanem számítógéppel. Olyan, mintha az alkotó egy vektoros grafikai programot vett volna igénybe műve elkészítéséhez. Pedig abban az időben még nem ismerték a személyi számítógépeket, elterjedésükre még évtizedeket kellett várni. Vasarely messze megelőzte a korát. Olyasmire érzett rá, ami majd csak jóval később vált természetessé és szinte mindenki életének részévé.

Meggyőződése volt, hogy az arisztokratikus, csak kevesek számára elérhető úgynévezett magas művészet egyszer majd demokratizálódik, és bárki számára hozzáférhető lesz. Úgy vélte, csökkenni fog a táblaképek jelentősége, amelyek addig csak a múzeumok féltett kincsei voltak, és megvásárlásukra csupán a jólétben élőknek, illetve a gyűjtőknek volt lehetőségük. Ő a sokszorosításban látta a jövőt. Egyebek mellett erről is vallott a *Beszélgetések Victor Vasarelyvel* című interjúban, amelyet *Jean-Louis Ferrier* készített 1969-ben: „Ha jól értettem a »sokszorosításnak« az a lényege, hogy ne legyen »eredeti« darab. Hogyan lehetséges ez? – Nálam nem a táblakép az eredeti mű, hanem a kiindulási prototípus, ezen végzem el a műveleteket, s így ez akár freskó, vászon, falikárpit, bármely architektonikus integráció: »sokszorosított művek« »eredetije« lehet. A kiindulópont, a művészi gondolat a fontos, ez az egyedi kompozíció, de olyan erőteljesen kell megformálni, hogy hatása ne csak egy példányra korlátozódjék. A »sokszorosított művek« végeredményben olyan egyedi darabok, amelyek már keletkezésük pillanatában nem egy példányban, hanem száz, vagy annál több »eredetiben« léteznek. Ennél pontosabb definíciót nem tudok adni. Bármilyen művet hozunk létre, mindig van egy eredeti, de idáig ez az eredeti volt alkotója végcélja, nálam pedig csak a kiindulópont.”

Mára sok minden megvalósult abból, amiről Vasarely álmódott, van azonban, ami még halála után húsz évvel is utópia maradt. Színes mintákkal díszített, boldog városokat tervezett – lássuk be ez még nemigen valósult meg. Az absztrakt festészet ma csupán egy a kortárs alkotók által művelt sokféle stílus közül. Fennmaradt a táblakép is, és a műtárgyak nemzetközi piacán a naturalizmus éppúgy jelen van, mint az absztrakt művészet. Mindez persze semmit sem von le Vasarely munkásságának értékéből. A Pécsről indult mester mindenképpen öregbítette a magyarság hírnevét a nagyvilágban, hiszen nem csupán festő volt, hanem szinte egy egész intézmény, akárcsak Giovanni Hajnal, Szász Endre vagy Amerigo Tot.

(A tárlat Óbudán, a Szentlélek téren, a Zichy-kastélyban tekinthető meg, a múzeum állandó kiállításaként.)

Szöveg és kép: Mészáros Ákos

Az írás az Új Ember 2017. szeptember 10-i számának Mértékadó mellékletében jelent meg.

Kövesse a Magyar Kurírt a Facebookon is!

© Híreink csak a szerkesztőség engedélyével, „Magyar Kurír” forrásmegjelöléssel használhatók fel.